

SPECIAL VOOR DE VRIENDEN:

**Louis Blankenberg, 'Paria's van de samenleving',
Stemmen uit de Vrije Gemeente 3 (1880) 270-282.**

Een pareltje uit de armenzorgliteratuur

Introductie

In 1880 pleitte Louis Blankenberg in het blad van De Vrije Gemeente voor een persoonlijke, individuele manier van aandacht, zorg en hulp voor de 'Paria's der samenleving'. Hieronder heb ik zijn artikel samengevat. Ik noem het een 'pareltje' omdat het laat zien hoe in de jaren 1870 in de kring van het genootschap Liefdadigheid naar Vermogen de bouwstenen werden aangedragen voor wat later bekend werd als 'eerst onderzoeken dan helpen', 'rekening houden met de omstandigheden', 'persoonlijke aandacht van mens tot mens', 'individualisering', 'social casework', 'het (betwistbare) onderscheid tussen deserving en undeserving poor'. Ik vind het een eyeopener hoe Louis Blankenberg in zijn betoog liberale en sociale waarden verwerkte en zijn aanpak onderbouwde en verdedigde met een beroep op bijbelse verhalen en waarden.

Over de auteur

Louis Blankenberg (1852-1927) was 28 toen hij dit artikel schreef. Als vrijzinnig religieus humanist was hij in 1877 mede-oprichter van de Vrije Gemeente. LB was in 1880 adjunct-directeur van een kleine verzekeringsmaatschappij. In 1871 - hij

was toen 18 - had hij al het genootschap Liefdadigheid naar Vermogen (LNV) opgericht. Hij was hier tot 1916, dus 45 jaar, bestuurder van (29 jaar secretaris en 16 jaar voorzitter). LNV werd de bakermat van moderne armenzorg en van wat we later 'maatschappelijk werk' zijn gaan noemen. Daarnaast was LB in Amsterdam onder meer lid van het Burgerlijk Armbestuur, Gemeenteraads-

lid, mede-initiatiefnemer en voorzitter Vereniging van Armbesturen, Hulp voor Onbehuisden (HVO) en de Armenraad. In 1900 was hij de eerste hoofdredacteur van het *Tijdschrift voor Armenzorg* dat in 2018 nog steeds voortbestaat als *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken* en www.socialevraagstukken.nl. In 1908 was hij de 'vader' van de Nederlandsche Vereeniging voor Armenzorg en Weldadigheid, waarvan de missie anno 2018 wordt beheerd door Movisie, Nederlands Jeugd Instituut en Vilans.

PARIA'S VAN DE SAMENLEVING

door L.B.

Er is op het gebied der armenzorg heel wat kwaad gedaan door overgevoeligheid. Mensen die bij het zien van ellende en dringende nood dadelijk te hulp schieten, zonder te vragen wat hier aan de hand is. De gezonde filantropie moet haar beschermende hand alleen uitstrekken naar wie zelf zoveel mogelijk willen medewerken om eigen toestand te verbeteren, en tot hen, die te ziek, te zwak, te onmachtig zijn om – ook bij de beste wil – in eigen onderhoud te voorzien.

Laat ze aan hun eigen lot over!

MAAR wat blijven er nu een massa mensen ongeholfen over! De dief, het twistzieke echtpaar, de hoer, de dronkenlap, de oplichter etc. De openbare, kerkelijke en bijzondere liefdadigheid wijst die allen de deur, en terecht! Wist men dat de hulp toch wel kwam, dan zou men zich nog minder bekommeren om een ordelijk leven.

Dat is allemaal waar, maar met verdubbelde kracht doet zich toch telkens de vraag voor: wat moet er van die diep ongelukkigen worden? Is

het menselijk en wenselijk dat zij aan hun lot worden overgelaten? Is het in het belang van de maatschappij? Is het de praktijk van onze godsdienst als wij zeggen: Gij zijt te diep gezonken, gij zijt teveel verdierlijkt dan dat ik u zou kunnen of mogen helpen, zoek uw eigen weg en vind uw eigen pad?

Wel, zegt een deftig man, laat ze aan hun eigen lot over. Men maait wat men heeft gezaaid, eigen schuld.¹ Bemoei je liever met de armen "die het verdienen".

Deze redenering heeft allerminst onze sympathie.

Omstandigheden hebben invloed

Wat toch maakt meestal het verschil tussen brave armen en niet-brave? In de meeste gevallen: de omstandigheden. Geboorte, opvoeding, inrichting van het ouderlijk huisgezin, voorspoed in het werk, mate van huwelijksgeluk, lichaamsgestel, gezondheid of ziekte. In één woord: allerlei oorzaken, die voor een goed deel onafhankelijk zijn van iemands persoonlijke wil. Waarom ben *ik* niet de bedelaar die voor mijn deur loopt?

Waarom zijt gij opgegroeid vrij en onafhankelijk in de maatschappij terwijl uw buurman dag aan dag hard werkt voor een schamel stuk brood?

Waarom moet dit gezin voortdurend met ziekte en behoefte kampen, terwijl een ander alles goed voor elkaar heeft?

De dief heeft wellicht een totaal verwaarloosde opvoeding gehad. Het arme meisje dat in lichtzinnigheid en ondeugd rondwandelt, heeft wellicht een moeder of vriendin gehad die haar die brede weg² door slechte raad heeft gewezen. Die luiaard en brutale oplichter heeft wellicht door het voorbeeld van anderen gezien dat dit de makkelijkste wijze van leven schijnt.

Zeker, de personen hebben zelf een groot aandeel aan eigen zedelijk bederf, maar we mogen aan de andere kant ook niet voorbijzien welke de oorzaken daarvan waren, we mogen allerminst hooghartig op hen neerzien en zeggen: "Heer, ik dank U dat ik niet ben als deze".³

Menselijke belangstelling tonen: dat kan alleen het individu

Als consequentie van onze godsdienstige zedelijke overtuiging moet aan deze diep ongelukkige schepselen wel degelijk de helpende hand der liefde geboden worden. Dit kan alleen het *individu*. Want tegen deze kwalen helpt niets anders dan de menselijke belangstelling. Geld noch goed noch andere uitwendige dingen baten, alleen de vertrouwelijke, hartelijk liefhebbende raad en daad. Dat is werkelijk het tovermiddel waarmee wij zoveel kunnen doen. Wij haten

diefstal, ontucht, leugen, bedrog, luiheid en al deze ondeugden uit de grond van ons hart, maar degenen die zich daaraan schuldig maken, moeten onze deernis, niet onze haat opwekken. De zonde moet worden uitgeroeid, niet de zondaar verpletterd.

Is het ook uitvoerbaar in de praktijk?

Ik herinner mij een man die zich aan liederlijk misbruik van sterke drank schuldig maakte. Hij had zijn moeder vroeg verloren en zijn vader nooit gekend. Familie of vrienden had hij niet, hij stond geheel alleen op de grote wereld en had al eens gevangen gezeten, wegens diefstal van zilveren lepeltjes. Bepaald ambacht of werk had hij niet, zodat hij iedere dag rondsloenterde en 's nachts op de onherbergzaamste plaatsen sliep. Hij verdiende door pakjesdragen juist genoeg om in zijn schamel onderhoud te voorzien en... zich telkens dronken te drinken. In dien toestand kwam men met hem in kennis, en al hikkende en waggelende vertelde hij zijn geschiedenis. Hij begeerde geen hulp tot het aanvangen van een beter, geregeld leven want hij had toch niemand tot wien hij zich aangetrokken gevoelde of die zich aan hem iets gelegen liet liggen.

Na enige gesprekken waarbij hem vooral gewezen werd op het dierlijke van zijn staat en de noodzakelijkheid wat menselijker te worden, beloofde de man zich te zullen beteren.

Nauwelijks echter was hij vertrokken of men zag hem direct weer een jeneverhuis binnenlopen! Goede raad was duur, maar het beste werd geacht vol te houden en de moed niet op te geven. Hij verzekerde dat dit slokje ook het 'laatste' was geweest, maar zonder aan die verzekering nu bijzonder veel waarde te hechten, vermaande men hem het toch liever te laten. Men stak hem in betere kleren, zodat hij er weer toonbaar uitzag en na onderscheiden struikelingen en wederwaardigheden mocht het toch gelukken den man zover te brengen dat hij thans een vaste betrekking heeft, goed oppast en niet meer drinkt. Hij verklaarde later, dat toen hij zag dat er nog iemand op de wereld was die belangstelling voor hem had en die zich zijn lot aantrok, ook het bewustzijn van een levensdoel weer bij hem was wakker geworden.

Deze interventie gaf de man aan zichzelf terug

Met dankbaarheid kan van deze tussenkomst gezegd worden dat zij de man ten zegen is geweest omdat zij hem als het ware aan zichzelf heeft teruggegeven.

Dit is slechts één voorbeeld en er staan ontegenzeggelijk vele andere tegenover die

bewijzen kunnen dat belangstelling aan dezulken betoond niet altijd met zo goede uitslag bekroond wordt. Maar dat bewijst niets tegen het verlenen van deze hulp, want wij moeten ook in deze zeggen: “en rekent d’uitslag niet, maar telt het doel alleen”.⁴

Ieders roeping: een handje meehelpen

Wij zijn blij met wat er al gedaan wordt door zoveel instellingen. Maar het bewustzijn is toch nog niet levendig genoeg doorgedrongen dat dit alles niet de taak is van enkele personen die nu eenmaal daaraan zich hebben gegeven, maar dat het *ieders roeping* is daaraan een handje mee te

helpen, al is dat handje ook nog zo zwak en klein. De Paria’s der samenleving hebben méér dan anderen behoefte aan raad en steun, méér gebrek aan belangstelling en steun. Een enkel vriendelijk woord tot een boetvaardige, een flink mannelijk gesprek met een aarts-zondaar, een handdruk, een aansporing, een belangstellende houding, zij zijn op hen van onweerstaanbare kracht en helpen hen de moeilijke tocht tot zedelijke verheffing wat gemakkelijk maken. “De gezonden hebben de geneesheer niet nodig – wél de zieken.”⁵

(samenvatting MvdL)

¹ Louis Blankenberg gebruikte in zijn betoog citaten of uitdrukkingen die voor iedereen die met de bijbelverhalen was opgegroeid, dus ook voor de leden van De Vrije Gemeente, algemeen bekend waren. Dit is een citaat uit de brief van Paulus aan de christenen in Galatië 6:7. *Statenvertaling* 1619: “Dwaalt niet: God laat zich niet bespotten, want zoo wat de mensch zaait, zal hij ook oogsten”; *Bijbel in gewone taal* 2014: “Pas op, je kunt God niet bedriegen. Uiteindelijk geeft hij je wat je verdient”.

² ‘Brede weg’ verwijst naar een uitspraak in de Bergrede waar Jezus stelde dat de brede weg “leidt naar het verderf”, terwijl de smalle weg “leidt naar het leven” (Mattheüs 7:13-14.) *Bijbel in gewone taal* 2014: “Ga naar binnen door de smalle poort. Want door die smalle poort kom je bij het eeuwige leven. Het is een moeilijke weg, en het lukt maar weinig mensen om die weg te vinden. De meeste mensen kiezen de makkelijke weg, de weg met de brede poort. Dat is de weg naar de dood”.

³ Citaat uit het bekende bijbelverhaal over de zelfgenoegzame farizeeër en de schuldbewuste tollenaar, Lucas 18:9-14. Laatste regel in *Statenvertaling*: “Want eenieder die zichzelf verhoogt, zal vernederd worden, en die zichzelf vernedert, zal verhoogd worden”; *Bijbel in gewone taal*: “Want God zal iedereen die zichzelf geweldig vindt, onbelangrijk maken. En juist mensen die zichzelf niets waard vinden, die zal God belangrijk maken”.

⁴ Slotregel uit het dichtwerk *Tafereel van de overwintering der Hollanders op Nova Zembla* (1819) door de populaire ‘dichter des vaderlands’ Hendrik Tollens.

⁵ Bijbelcitaat uit Marcus 2:17. *Statenvertaling*: Jezus gaat verder: “Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars tot bekeering”; *Bijbel in gewone taal*: “Een dokter is er niet voor gezonde mensen, maar voor zieke mensen. Met mij is het net zo. Ik ben er niet voor goede mensen. Maar ik ben gekomen om aan slechte mensen het goede nieuws te vertellen”.